

Що ж до факультативних ознак об'єктивної сторони складу злочину, а саме – місця, часу, способу, засобів та знарядь, обстановки вчинення злочину, то вони мають факультативний характер і на кваліфікацію діяння не впливають. Виключення в цьому випадку складає перехід на бік ворога (ст. 111 КК України). В даній ситуації в межах об'єктивної сторони обов'язковий характер носить обстановка вчинення злочину – перехід на бік ворога повинен відбуватись тільки в умовах воєнного стану або в період збройного конфлікту. В іншому випадку діяння буде визнаватись як не злочинне.

Суб'єктивна сторона злочину в даній категорії складів злочинів характеризується в усіх випадках обов'язковою ознакою – виною. При цьому вина носить умисний характер. Тобто суб'єкт злочину усвідомлює суспільно-небезпечний характер своїх дій, передбачає настання наслідків цих дій і бажає їх настання. Крім того, необхідно зазначити той факт, що в ст. 110 та 111 КК України законодавець зробив безпосередньо вказівку на умисний характер вини суб'єкту злочину в диспозиції цих кримінально-правових норм. Що ж до положень ст. 110-2 КК України, то умисна форма вини відстежується безпосередньо із змісту самої кримінальної норма. Фінансування це усвідомлений вольовий акт поведінки пов'язаний з передачею відповідних коштів на користь іншої особи з метою забезпечення реалізації її діяльності. При цьому, в кримінально-правовій нормі наголошується на особливій діяльності, фінансування якої є злочином – дії, вчинені з метою зміни меж території або державного кордону України на порушення порядку або з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади. Тобто, коли особа надає певні кошти для реалізації діяльності з такою спеціальною метою, то вона усвідомлює суспільно-небезпечний характер таких дій, передбачає наслідки таких дій і бажає настання таких наслідків. Іншими словами, ставиться до своєї поведінки умисно.

Поряд з умисною формою вини, ст. 110 та 110-2 КК України передбачають обов'язковість ще однієї ознаки суб'єктивного характеру – спеціальної мети.

Види мети, як обов'язкової ознаки ст. 110 та 110-2 КК України:

- зміна меж території або державного кордону України на порушення порядку, встановленого Конституцією України (ст. 110 та ч. 1 ст. 110-2 КК України);
- насильницька зміна чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади (ч. 2 ст. 110-2 КК України).

Що стосується мотивів вчинення суспільно-небезпечних дій в складах злочинів цієї групи, то вони носять безумовно факультативний характер і на кваліфікацію діянь ніякого впливу не мають.

Щодо визначення суб'єкту злочину, то в усіх нормах, які утворюють злочини проти державного суверенітету і територіальній цілісності України, він носить загальний характер (будь-яка особа). При цьому, вік кримінальної відповідальності складає 16 років.

Кримінально-правовий аналіз вищезазначених ознак складу злочинів дає нам можливість краще усвідомити характерні особливості даної категорії кримінально-правових норм, а саме – злочини проти державного суверенітету і територіальній цілісності України. Існування загальних тенденцій, особливо в визначенні об'єкту посягання, дає нам підстави розглядати самостійні кримінально-правові норми як елементи системи злочинів тотожної спрямованості.

Список бібліографічних посилань

1. Тацій В. Я. Злочини проти основ національної безпеки України // Кримінальне право України. Особлива частина : підручник / за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. Харків : Право, 2015. II розд. С. 25–38.
2. Державний суверенітет в умовах європейської інтеграції : монографія / за ред. Ю. П. Битяка, І. В. Яковюка ; Ю. П. Битяк, С. Г. Серьогіна, І. В. Яковюк та ін. Київ, 2012. 336 с.
3. Фрицький О. Ф. Конституційне право України : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2002. 535 с.
4. Територіальна цілісність // Вікіпедія: віл. енцикл. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Територіальна_цілісність (дата звернення: 23.06.2019).

Одержано 21.10.2019

УДК 808.5

Олена Борисівна ОВЕРЧУК,

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри українознавства факультету № 2

Харківського національного університету внутрішніх справ

УПРАВЛІНСЬКА РИТОРИКА ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ КАДРІВ (ДЕЯКІ ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ)

На сучасному етапі розвитку суспільства при професійній підготовці майбутніх поліцейських кадрів все більшої актуальності набуває потреба вироблення у них навичок техніки публічних презентацій та їх умілого використання у практичній діяльності. Допомогти здобути такі уміння покликаний курс управлінської риторики – комунікативно орієнтований курс навчання ділового мовлення, який, на наш погляд, повинен стати важливою складовою процесу загальної підготовки працівників органів внутрішніх справ України взагалі та майбутніх керівних кадрів зокрема.

Управлінська риторика, як прагматичний варіант загальної риторики для освітніх закладів МВС України, базується на логіці, філології та іміджології та передбачає не тільки наявність базових теоретичних знань із цих дисциплін, а й одночасно уміння їх практичної адаптації до специфічних умов управлінської діяльності саме у системі поліції. Адже на якому б рівні управлінської системи не перебували правоохоронці досконале володіння професійним мовленням, вміння чітко і грамотно висловлюватися, триматися перед аудиторією, захоплювати та розумно говорити – це не модна тенденція, а необхідна ознака сучасного висококваліфікованого спеціаліста, керівника, важливий інструмент впливу на інших.

Зупинимося на деяких важливих практичних складових управлінської риторики, без знання яких не мислиться її використання у професійній діяльності.

1. Накопичення значного інформаційного запасу у вигляді найрізноманітніших знань, і, перш за все, тих, які складають тезаурус правової антропології. Ґрунтовне пізнання останнього і технологічне його використання у межах своєї професії практично гарантує результативність.

2. Форми вербальних контактів. Учені встановили, що у передачі інформації вербальні засоби складають лише 7 %, звукові засоби (серед яких тон голосу, інтонація, звук) – 38 %, у той час як невербальні засоби – 55 % [1]. Хоча вербальна дія на перший погляд не значна, не слід забувати про «ефект мови» (тембр та інтонації голосу, лексика, логіка викладу, аргументація, емоційне аранжування), який може сильно впливати на слухачів, знімаючи їх погляд із зовнішніх характеристик виступаючого.

3. Методи словесної дії. У арсеналі спеціаліста широке застосування можуть знайти такі риторичні методи комунікаційної дії, як: переконання, навіювання і наслідування. Керівники повинні уміло їх використовувати під час проведення службових зборів, різних публічних зустрічей, робочих нарад. У всіх цих формах роботи з людьми практичне значення має створення так званого «аудиторного стану». Однак, як би не був професійно підготовлений доповідач, він зобов'язаний постійно удосконалювати свою технологію спілкування на аудиторному рівні. Чим вище його управлінський статус, тим актуальніше для нього ця проблема.

4. Принципи мовної дії. Особливу увагу необхідного приділяти пізнанню технологічного оснащення комунікаційного спілкування, тобто тому набору психолого-дидактичних принципів мовної дії, без яких не мислиться ситуація спілкування. Важливою умовою ефективності технології мовлення є дотримання таких принципів, як: доступність, асоціативність, сенсорність, експресивність, інтенсивність тощо.

5. «Ефект іміджу». У восьми з десяти випадків сприйняття людини людиною спочатку здійснюється на підставі враження про зовнішній вигляд. Він має важливе значення для схвалення аудиторією комунікатора. Елегантна манера спілкування, доброзичливий погляд, естетика одягу – все це справляє на людей позитивну дію ще до початку промови і сприяє триманню уваги протягом її виступу.

6. «Ефект перших фраз». Основним критерієм тут є цікава інформація. При чому вона може бути як абсолютно новою, епатажною, так і всім відомою, але поданою в новій інтерпретації, проілюстрованою оригінальними прикладами.

7. «Ефект аргументації». Мова йде, перш за все, про те, що додає доповіді обґрунтованості й переконливості, – логіку виступу. Її магічний вплив на людей пояснюється тим, що логічний виклад інформації, як формалізований закон роботи нашого інтелекту, створює для його діяльності комфортні фізіологічні умови.

8. «Ефект квантового викиду інформації». Він полягає у продуманому розподілі всього текстового простору виступу цікавих думок і аргументів, періодичній інтерпретації раніше сказаного, авторських узагальнень за підсумками якогось фрагмента, психологічно грамотному викиді слухачам через певні тимчасові інтервали кванта «свіжої» інформації. У результаті доповідач ніби «тримає на прив'язі» увагу слухачів. За допомогою цього прийому можна також забезпечити актуалізацію задуму промови, послідовне підведення слухачів до її кінцевої мети.

9. «Ефект інтонації та паузи». Фахівці стверджують, що уміла інтонація і своєчасні паузи сприяють збільшенню засвоєння інформації на 10–15 % [2]. Обумовлено це тим, що додання слову або фразі певної голосової тональності, як правило, викликає у слухачів асоціації-спогади. Як наслідок, відбувається інформативний приріст до того, що говорить виступаючий. При чому залежно від емоцій та асоціацій, пов'язаних із почутим, він може бути як зі знаком «+», так і зі знаком «–».

10. «Ефект словесної витонченості». Він ґрунтується на уміннях естетично використовувати літературне багатство мови, тобто «переправляти» думки у потрібні слова, грамотно будувати конструкції, дотримуватися правил вимови та наголошування. Існує прямий зв'язок між словниковим запасом виступаючого і художньою виразністю мови.

11. «Ефект релаксації». Чим більша напруга комунікаційного спілкування, тим більше доводиться його учасникам докладати зусиль для самоорганізації уваги. Допомоги слухачам емоційно розслабитися та розумово відпочити, покликаний «ефект релаксації». Класичним риторичним прийомом досягнення такого ефекту є гумор. Він багато в чому допомагає сприйняттю інформації, її осмисленню. Гумор створює природну паузу для відпочинку інтелекту людей, допомагає «перезарядити» його новою енергією, що позитивно позначається на працездатності.

12. «Ефект дисперсії». Нерідко доповідач глибоко упевнений, що висловлена ним інформація, унаслідок професійної доступності й актуальності активно сприйнята підлеглими. Через деякий час він може дізнатися, що немало працівників сприйняли її не зовсім чітко, навіть суперечливо, а деякі залишилися при своїй думці. Тому слід пам'ятати, що як при розумовому відтворенні задуму, його словесному оформленні й озвучуванні, так і при ухваленні «інформаційного продукту» слухачами неминучі втрати та спотворення інформації.

Отже, багатовекторність соціальної взаємодії сучасного правоохоронця, що реалізується у його взаєминах із колегами, громадськістю, засобами масової інформації тощо, вимагає від нього змін стереотипної моделі спілкування. Саме тому управлінська риторика, як один із найкращих інструментів комунікації, повинна стати як важливою складовою корпоративної культури поліцейського, так і системи загальної підготовки працівників органів внутрішніх справ України, оскільки оволодіння нею на належному технологічному рівні гарантуватиме вироблення універсальних навичок спілкування, професійні успіхи, зростання особистого рейтингу.

Список бібліографічних посилань

1. Белова А. Д. Лингвистические аспекты аргументации. Киев : Логос, 2003. 304 с.
2. Шепель М. В. Управленческая антропология. М. : Дом педагогики, 2000. 544 с.

Одержано 27.10.2019

УДК 34.343

Олена Сергіївна ОЛІЙНИК,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права та процесу
Київського національного економічного університету
ім. Вадима Гетьмана

ОБУМОВЛЕНІСТЬ ІСНУВАННЯ ТА ЗАКРІПЛЕННЯ ГАЛУЗЕВИХ ПРИНЦИПІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА В КОНСТИТУЦІЇ ТА КК УКРАЇНИ

До галузевих принципів в науковій літературі відносять: принцип невідворотності кримінальної відповідальності та інших заходів кримінально-правового характеру, принцип винної відповідальності; принцип застосування заходів кримінально-правового характеру за вчинення суспільно небезпечного діяння, визначеного у Кримінальному кодексі; принцип індивідуалізації застосування заходів кримінально-правового характеру; принцип диференціації заходів кримінально-правового характеру.

Названі принципи на відміну від загальноправових мають більш динамічний характер та мінливу природу. Це означає, що такого роду інституції не отримують зазвичай законодавчого закріплення. Водночас, перелічені принципи так чи інакше знайшли своє вираження (втілення) в Конституції чи нормах КК України.

Так, *принцип невідворотності кримінальної відповідальності та інших заходів кримінально-правового характеру* безпосередньо не втілений в джерелах кримінального права, де прямо вказувалось би про обов'язок особи, яка вчинила злочин зазнати обмежень (примусу) з боку держави в особі правозастосовчих органів. Водночас, КК України містить окремі статті, відповідно до яких особа, яка вчинила суспільно небезпечне діяння має піддатися примусу, що застосовується від імені держави за вироком суду до особи, визнаної винною у вчиненні злочину, і полягає в передбаченому законом обмеженні прав і свобод засудженого (ч. 1 ст. 50 КК). Те саме стосується випадків в разі вчинення особою суспільно небезпечного діяння, що підпадає під ознаки діяння, передбаченого Особливою частиною КК, в спеціальний лікувальний заклад з метою її обов'язкового лікування, а також запобігання вчиненню нею суспільно небезпечних діянь (ч. 1 ст. 92 КК). В статтях 94, 95 КК закон називає види примусових заходів медичного характеру та підстави для їх продовження, зміни або припинення. При цьому Законом береться до уваги психічний стан, характер вчиненого суспільно небезпечного діяння, що може становити особливу небезпеку для суспільства і в такому випадку особа може потребувати тримання у закладі з надання психіатричної допомоги та лікування в умовах суворого нагляду (ч. 5 ст. 94 КК).

Тобто, при наявності факту вчинення суспільно небезпечного діяння психічно хворою особою або у випадку, якщо особа після вчинення злочину, але до винесення вироку захворіла на психічну хворобу, закон про кримінальну відповідальність надає права та можливості правозастосовчим органам застосувати до такої особи відповідні заходи кримінально-правового порядку.

Принцип винної відповідальності втілений у ст. 62 Конституції України, де говориться про те, що: «Особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду. Ніхто не зобов'язаний доводити свою невинуватість у вчиненні злочину». Аналогічне положення зафіксоване в ч. 2 ст. 2 КК. Також необхідно зазначити, що для з'ясування сутності цього принципу необхідно брати до уваги положення статей 23–25 КК, де мова йде про вину та форми вини. Так, виною закон визначає психічне ставлення особи до вчинюваної дії чи бездіяльності, передбаченої КК, та її наслідків, виражене у формі умислу або необережності.

Звідси випливає, що невинне заподіяння шкоди (навіть суттєвої) за кримінальним законодавством України не вважається злочином і не тягне за собою відповідальності, застосування заходів кримінально-правового характеру. Маються на увазі випадки, коли особа діє рефлекторно, під дією гіпнозу, казус тощо.

Принцип застосування заходів кримінально-правового характеру за вчинення суспільно небезпечного діяння, визначеного у Кримінальному кодексі.